

Správy

Sociologický výskum na Sociologickom ústave SAV: minulosť a súčasnosť

Na Slovensku sa sociologické inštitúcie začali rozvíjať po roku 1918. Na Univerzite Komenského sa sociológia začala vyučovať v roku 1924 a neskôr (po r. 1937) tu pôsobil i prvý slovenský profesor sociológie Anton Štefánek. V roku 1944 bol založený Sociologický odbor Matice slovenskej, ktorý od r. 1946 vydával i prvý slovenský sociologický časopis – Sociologický sborník. Po roku 1948 a komunistickom prevrate však bola sociológia vyhlásená za „buržoáznou pavedu“ a všetky jej inštitúcie boli zlikvidované. Zopakoval sa Stalinov scenár zo Sovietskeho zväzu, kde bola sociológia zrušená už v 30. rokoch 20. storočia.

Obnova sociológie ako vednej disciplíny začala na Slovensku v Slovenskej akadémii vied. V roku 1962 vzniklo oddelenie spoločenského výskumu vo Filozofickom ústave SAV. Jeho vedúcim sa stal Ján Pašiak, od mája 1963 sa začal používať názov Oddelenie sociologického výskumu. Z Oddelenia sociologického výskumu vznikol 1. 1. 1965 samostatný Sociologický ústav SAV, jeho prvým riaditeľom bol Andrej Sirácky, aktívny protagonistu likvidovania sociológie po roku 1948. Pracovisko malo 11 pracovníkov, z toho 6 s vysokoškolským vzdelaním. Ústav sídlil v areáli SAV na Patrónke (Dúbravská cesta) v tzv. „švédskom domčeku“. V roku 1967 v ústave vznikli dve oddelenia: oddelenie teórie a metodológie a oddelenie výskumu sociálnej štruktúry

Výskumný tím Sociologického ústavu pod vedením Róberta Roška v rokoch 1967 – 1969 spolupracoval na výskume sociálnej stratifikácie v Československu, ktorý viedol Pavel Machonin. Monografia z tohto výskumu, „Československá spoločnosť“ (1969), bola najskôr ocenená cenou Karlovej univerzity, neskôr počas normalizácie sa Machoninov výskum stal pre vládnucu moc symbolom „buržoáznej úchylky“ v sociológii.

V roku 1969 začal ako štvrťročník vychádzať časopis Sociológia s podtitulom Časopis sociologického ústavu SAV.

Približne od roku 1970 sa v Sociologickom ústave SAV začali prejavovať dôsledky okupácie Československa z augusta 1968 a následných protidemokratických zmien v krajine. Tento proces sa v dobovej reči stranických funkcionárov nazýval „normalizácia“. V priebehu normalizácie postupne stratil Sociologický ústav veľkú časť svojich špičkových odborných pracovníkov, ktorí boli z politických dôvodov prepustení či inak „odídnení“, často bez šance pokračovať v odbornej sociologickej práci. Časopis Sociológia od prvého čísla roku 1971 získal podtitul „Časopis pre otázky vedeckého komunizmu“, do

redakčnej rady boli namiesto sociológov dosadení „vedeckí komunisti“. V prvej polovici 70. rokov ústav riešil najmä normalizačnú problematiku sociálno-triednej štruktúry socialistickej spoločnosti.

K 1. 1. 1975 sa Sociologický ústav zlúčil s Filozofickým ústavom SAV, vedúcim odborom sociológie sa stal Vlastislav Bauch, riaditeľom spojeného ústavu sa stal Andrej Sirácky. Odbor sociológie koncom 70. a v 80. rokoch 20. storočia sa zameriaval najmä na problematiku rodiny, ženy a mládeže, výskum vidieka a družstevného roľníctva a na problematiku tzv. zblížovania spoločenského vedomia robotníckej triedy a inteligencie.

Sociologický ústav SAV znova vznikol ako samostatný subjekt 1. júla 1990. Riaditeľom obnoveného Sociologického ústavu sa stal Ľubomír Falťan. Obnovený Sociologický ústav mal 44 pracovníkov, z toho 31 výskumníkov. V roku 1993 sa ústav presťahoval do svojho súčasného sídla na Klemensovej ulici.

Sociologický ústav sa v 90. rokoch 20. storočia zaoberal najmä problematikou transformácie spoločnosti, občianstvom, sídelnými a územnými spoločenstvami, regionálnymi problémami, problematikou rodiny a manželstva, mládeže, voličským správaním a hodnotovými orientáciami a dejinami sociológie na Slovensku. Po roku 2000 Sociologický ústav naďalej rozvíjal skúmanie v oblasti priestorovej sociológie, sociológie rodiny, sociológie mládeže, sociálnej politiky, občianstva, identít, hodnotových orientácií a voličského správania. Publikácie sú verejne dostupné v elektronickej podobe na <http://www.sociologia.sav.sk/publikacie.php>

V súčasnosti je Sociologický ústav SAV garantom slovenskej účasti v najprestížnejších programoch medzinárodného komparatívneho spoločenskovedného výskumu. V programe ISSP (International Social Survey Programme), ktorý je realizovaný každoročne vo vyše štyridsiatich krajinách sveta, je členom od roku 1995 a v programe EVS (European Values Survey), ktorý sa uskutočňuje s deväťročnou periodicitou, participuje od roku 1998.

Časopis Sociológia – Slovak Sociological Review vychádza od roku 1997 4-krát ročne v slovenskej a 2-krát ročne v anglickej verzii. Časopis je od roku 1997 evidovaný v databáze Current Contents a v roku 2011 mal impact faktor 0.191 (poradie 118 zo 137 v kategórii sociológia). Abstrakty všetkých príspevkov sú dostupné na <http://www.sociologia.sav.sk/static.php?id=1153>

Ústav inicioval v roku 2005 spolu s Katedrou sociológie FF UK vznik Slovenského archívu sociálnych dát, ktorý v súčasnosti aj prevádzkuje. Slovenský archív sociálnych dát archivuje dátové súbory z kvantitatívnych výskumov realizovaných na Slovensku a bezplatne ich sprístupňuje širokej odbornej verejnosti na svojej webovej stránke. Sociologický ústav SAV prevádzkuje aj knižnicu, ktorej katalóg je dostupný online. <http://sasd.sav.sk/sk/>

V súčasnosti Sociologický ústav zamestnáva 23 pracovníkov, z toho 19 výskumníkov. Ústav dlhodobo rieši okrem domácich projektov i projekty v rešpektovaných medzinárodných grantových schémach a aktívne sa zapája do medzinárodnej vedeckej spolupráce. Okrem domácich publikácií pracovníci SÚ SAV publikujú aj v etablovaných zahraničných vydavateľstvách i v prestížnych spoločenskovedných vedeckých časopisoch. Podieľajú sa tiež na pedagogickej činnosti v odbore sociológia, ako aj v príbuzných vedných odboroch.

V ostatných akreditáciách v rámci SAV, ktoré prebehli v roku 2007, sa Sociologický ústav umiestnil v kategórii „A“ (kategórie A* – D).

Súčasný výskumný portfólium Sociologického ústavu SAV zahŕňa priestorovú sociológiu, medzinárodné komparatívne kvantitatívne výskumy, archív dát, analýzy verejných politík, problematiku občianstva a aktérstva, spoločenské nerovnosti, vzdelávanie, sociológiu náboženstva, migráciu a históriu spoločenskovedného myslenia na Slovensku.

Robert Klobucký

Bezpečnostní a strategická studia v Brně: pokus o sebereflexi

Tématem diskusí odborníků, ale i laiků, se na počátku 21. století stala bezpečnost v celé své pestrosti a složitosti. Po 11. září 2001 na mnoha akademických pracovištích (nejenom v České republice) vznikla myšlenka vyučovat obor bezpečnostní a strategická studia (dále i BSS), který by reflektoval mnohé změny v oblasti mezinárodní a vnitrostátní bezpečnosti. Skutečností zůstává, že bezpečnostní a strategická studia (security and strategic studies) se jako samostatná disciplína vyprofilovala na přelomu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století, přičemž především od konce 80. let došlo k prohloubení konceptu bezpečnosti a k posunu od tradiční vojenské bezpečnosti i k jiným formám (společenské, ekologické, ekonomické). Stejně tak došlo k posunu aktérů bezpečnosti, t.j. od států k lidské, individuální bezpečnosti.

Nutno konstatovat, že zájem o bezpečnostní a strategická studia byl, je a pravděpodobně bude vždy zvýrazněn povětšinou kritickými mezinárodně-politickými situacemi, přičemž hlavním katalyzátorem bylo období studené války, kdy byla bezpečnost zaměřena především na oblast vojenství. Po ukončení studené války se bezpečnostní a strategická studia více zaměřila na ekonomickou, ekologickou a sociální bezpečnost, resp. na tzv. nové bezpečnostní rizika a hrozby, např. na problematiku organizovaného zločinu či skupinových identit. Stejně jako se rozšířili dimenze bezpečnosti, tak se rozšířil i počet činitelů bezpečnostní politiky.

V České republice (dále jen ČR) se tématem bezpečnosti zabývaly sociálně-vědní, ale i technické obory. V rámci sociálních věd se student s bezpečnostní problematikou mohl setkat nejčastěji při studiu mezinárodních vztahů, historie, politologie, psychologie, sociologie, právní vědy nebo kriminologie.

Po vstupu ČR do Severoatlantické aliance (12. 3. 1999) a především již zmiňovaném 11. září 2001, a s tím i zapojení ČR do bezpečnostních struktur v boji proti globálnímu terorismu, narostla poptávka po kvalifikovaných expertech na oblast bezpečnostní problematiky. I tyto souvislosti daly podnět ke vzniku oboru Bezpečnostních a strategických studií, který je možno studovat na Fakultě sociálních studií od podzimního semestru 2005. V bakalářském studiu je standardní doba studia tři roky a je koncipován jako dvouoborový, t.j. lze jej studovat pouze v kombinaci s jiným oborem, jako je politologie, mezinárodní vztahy, evropská studia, sociologie či hospodářská politika. Od podzimu roku 2008 je možné obor BSS studovat samostatně v prezenčním navazujícím magisterském cyklu, který trvá dva roky. V roce 2011 bylo také akreditováno rigorózní řízení v rámci oboru BSS.

Výuka oboru Bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií MU je zajišťována Oddělením bezpečnostních a strategických studií (dále jen OBSS), které je organizačně řazeno pod katedru Politologie. Obor BSS je zaměřen na komplexní pojetí bezpečnosti v politologickém kontextu.

Pedagogové zde působící vnímají bezpečnost jako otázku více sektorů tak jak jsou popsány Buzanem, Weaverem a de Wildem z Kodaňského institutu mírových studií. Výuka vychází z interdisciplinárního charakteru současných bezpečnostních studií, přičemž některé z předmětů jsou vyučovány také v anglickém jazyce. Mezi povinné předměty pro bakalářské studium patří:

- Úvod do bezpečnostních studií,
- Dějiny strategického myšlení,
- Metodologie bezpečnostních a strategických studií,
- Bezpečnostní politika ČR,
- Mezinárodní bezpečnostní politika,
- Krizový management,
- International Security Policy,
- Diplomový seminář k bakalářské práci.

V rámci povinně volitelných předmětů si studenti bakalářského programu mohou dle své vlastní specializace vybrat mezi následujícími předměty:

- Terorismus,
- Zbrojní politika,
- Kybernetická válka,
- Rizikové subkultury mládeže,
- Etnické konflikty,
- Kriminální politika,

- Islámský radikalismus,
- Partyzáni a guerilla,
- Organizovaný zločin,
- Vojenská politika,
- Proliferace ZHN,
- Konflikty o suroviny,
- Radikální levice,
- Pravicový extremismus,
- Zpravodajské služby v demokracii,
- Strategické hry a simulace,
- Kapitoly z dějin strategie a strategického myšlení,
- Popularizace bezpečnostní problematiky,
- Environmentální bezpečnost,
- Bezpečnost v mezinárodněprávním kontextu,
- Česká republika a transformační spolupráce.

V magisterském studijním programu se vyučují jako povinné předměty:

- Conceptualization of security,
- Bezpečnostně-strategické perspektivy ČR,
- Výzkum konfliktu,
- Koncepce a metody výzkumu v bezpečnostních a strategických studiích,
- Comparative security policy analysis,
- Strategické modely a plánování v bezpečnostní oblasti,
- Bezpečnostní praxe,
- Cizojazyčná bezpečnostní terminologie,
- Diplomový seminář k magisterské práci.

Z nabídky povinně volitelných předmětů mají studenti magisterského studijního oboru na výběr tyto:

- Konceptualizace terorismu,
- Militantní demokracie,
- Využití informačních technologií ve výzkumu bezpečnosti a strategie,
- Kolektivní násilí,
- Regional Security Analysis: Case Study Caucasus,
- Propaganda,
- Privatizace bezpečnosti,
- Analýza bezpečnostních informací ve zpravodajských službách,
- Conflict management,
- Bezpečnostní dilemata technologického vývoje,
- Strategies of insurgency and counterinsurgency,
- Rozpad států,
- Komparativní trestní politika,
- Strategické vedení,

- Politická korupce,
- Bezpečnostní aspekty biotechnologií.

Akreditace všech předmětů je v souladu se „Společným minimem pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti“ ČR.

Mezi kmenové pedagogy, kteří přímo působí na Oddělení bezpečnostní a strategických studií, patří přední čeští odborníci v oblasti bezpečnostního výzkumu a to doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, PhD., PhDr. Josef Smolík, PhD., Mgr. Tomáš Šmíd, PhD. a Mgr. Martin Bastl, PhD. Na výuce předmětů BSS se podílí také akademičtí pracovníci jako prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, PhD., doc. Ing. PhDr. Ondřej Císař, PhD., PhDr. Roman Chytilík, PhD., PhDr. Jakub Šedo, PhD., PhDr. Věra Stojarová, PhD., Mgr. Anna Matušková, PhD., či interní doktorandští studenti politologie jako Mgr. Josef Kraus, Mgr. et Mgr. Petra Vejvodová, Mgr. Petr Kupka, Mgr. Petr Martinovský, Mgr. et Mgr. Kateřina Tvrdá a Mgr. Václav Walach. Vzhledem k tomu, že řada předmětů je úzce profilovaná, přednáší v rámci BSS FSS MU taktéž externisté z Ekonomicko-správní fakulty MU jako doc. PhDr. Jan Šelešovský, CSc., Doc. Ing. Jaroslav Rektorič, CSc., Ing. Eduard Bakoš, Mgr. David Póč, či z Univerzity obrany PhDr. Libor Frank, PhD., PhDr. Richard Stojar, PhD., ale také JUDr. Ladislav Pokorný, PhD., působící v Bezpečnostní informační službě, či Ing. Otakar Míka, CSc. z Fakulty chemické, VUT Brno, Mgr. Miroslav Menšík z Hasičského záchranného sboru Jihomoravského kraje, nebo přední odborník na bezpečnostní problematiku Blízkého východu PhDr. JUDr. Marek, Čejka, PhD.

Odborné pracoviště OBSS se mimo pedagogickou činnost věnuje také akademické činnosti. V rámci Ministerstva vnitra ČR získalo mimo jiné OBSS pětiletý grant „Metody predikce dlouhodobého geopolitického vývoje střední Evropy“. Publikační činnost OBSS je jednou z nejvýznamnějších aktivit tohoto pracoviště, přičemž mezi nejznámější publikace lze uvést Český organizovaný zločin (Kupka – Šmíd, 2011), Krajní pravice a krajní levice v ČR (Bastl – Mareš – Smolík – Vejvodová, 2011), Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století (Smolík – Šmíd a kol., 2010), Subkultury mládeže (Smolík, 2010), Terorismus v ČR (Mareš, 2005), Fotbalové chuligáni (Mareš – Smolík – Suchánek, 2004), Pravicový extremismus a radikalismus v ČR (Mareš, 2003) a další.

Personálně i ideově je OBSS propojeno s Centrem pro bezpečnostní a strategická studia (dále jen CBSS). Cílem CBSS je přispět svými aktivitami k výzkumu bezpečnostních otázek na národní i mezinárodní úrovni, k veřejné osvětě týkající se bezpečnostní problematiky a v neposlední řadě také k propagaci studia Bezpečnostních a strategických studií a jejich příbuzných oborů. Svou činností se chce CBSS také zasadit o vytvoření veřejně známého prostoru, který bude důležitým zdrojem i rozcestníkem pro akademickou, ale i novinářskou a laickou veřejnost. CBSS také vydává dnes již renomovaný

odborný časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu Rexter (www.rexter.cz).

V současnosti obor studuje 303 studentek a studentů v bakalářském cyklu a 48 studentů v cyklu magisterském. Cílem je připravit studentky a studenty BSS tak, aby obsáhly/i potřebné faktografické údaje, teoretické přístupy, zpracování dat a rozhodovací strategie a procesy bezpečnostní problematiky na všech úrovních (od lokální ke globální). Dalším cílem u absolventů oboru by mělo být i osvojení vhodné komunikace a argumentace, dovednost zpracování dat, vedení pracovních týmů a zlepšení rozhodovacích schopností.

Absolventi/ky si osvojují analytické přístupy k řešení bezpečnostní a strategické problematiky a jsou schopni řešit základní bezpečnostní a strategické problémy. Tomu je uzpůsobena i struktura předmětů.

Na základě profesního uplatnění absolventů oboru BSS lze předpokládat, že i další absolventi budou vykonávat své povolání v bezpečnostních složkách (armáda, policie ČR, zpravodajské služby apod.), ve veřejné správě na všech úrovních (např. jako odborníci na bezpečnost v krajských orgánech, na ministerstvech apod.), v diplomacii (např. jako diplomaté v mezinárodních bezpečnostně-politických organizacích), v oblasti politického poradenství (především jako odborní poradci politiků, kteří se zabývají bezpečnostní problematikou, případně jako straničtí experti na tuto oblast), v hospodářské sféře (jako experti ve firmách, pro něž jsou podstatné bezpečnostně-politické analýzy, ať již vzhledem k vyráběnému či obchodovanému zboží anebo vzhledem k rizikovým regionům, v nichž působí), v nevládních humanitárních organizacích (jako bezpečnostně-političtí experti organizací, kteří působí v rizikových oblastech, případně se zaměřují na řešení bezpečnostních hrozeb jako je korupce, proliferace, obchod s lidmi apod.), v mediální sféře (jako odborníci na bezpečnost ve všech druzích médií), a v neposlední řadě v pedagogické činnosti a v akademickém výzkumu.

Během studia mají taktéž studenti možnost zapojit se do řady projektů, publikovat své práce, a stát se tak součástí vědecké bezpečnostní komunity okolo oboru BSS FSS MU. Pro studenty byla též vytvořena platforma pro neformální kontakty, uskupení a diskuse na Studentském portálu (ne)jen o bezpečnosti www.sekuritaci.cz, kde mají studenti možnost publikovat své výstupy (např. úspěšné seminární práce). CBSS realizuje také expertní přednášky v rámci tzv. Bezpečnostních střed, jichž se účastní řada významných osobností české bezpečnostní komunity.

Z prozatím sedmileté pedagogické praxe oboru BSS lze konstatovat, že se obor plynule rozvíjí žádoucím směrem, jak již vyplývá ze vzrůstajícího počtu přihlášek ke studiu BSS na FSS MU, publikační činnosti či řady získaných grantů.

Josef Smolík, Kateřina Tvrdá

Filantropia v občianskej spoločnosti na Slovensku

Centrum pre filantropiu n.o. bola zaregistrovaná v r. 2002 ako nezisková organizácia so sídlom v Bratislave, ktorej poslaním je rozvoj filantropie a občianskej spoločnosti. Svojimi aktivitami sa usilujeme o povzbudenie filantropického správania medzi jednotlivcami i firmami a posilňovanie občianskej spoločnosti. Účelom Centra pre filantropiu n.o. je svojou činnosťou, službami a programami posilňovať mimovládne neziskové organizácie a ich postavenie v spoločnosti, rozširovať hodnoty a modely darcovstva, dobročinnosti a dobrovoľníctva, ktoré sú vyjadrením vzájomnej solidarity a porozumenia medzi občanmi navzájom i medzi verejným a súkromným sektorom, ďalej podporovať myšlienky participatívnej demokracie a pomáhať zvyšovať účasť občanov na rozhodovaní o otázkach verejného záujmu.

Našou hlavnou cieľovou skupinou sú aktívni občania, ktorých považujeme za dôležitých realizátorov verejnoprospešných účelov a kľúčových aktérov občianskej spoločnosti, ktorú sa usilujeme podporovať. A tí potrebujú na svoju činnosť zdroje, ktoré poskytujú väčšiu mieru nezávislosti ako zdroje, ktoré pochádzajú od štátu alebo od firiem, hoci aj ich rola je v podpore občianskej spoločnosti nezastupiteľná.

Okrem finančnej podpory mimovládnym organizáciám a aktivistom či obciam, ponúkame aj im ale aj verejnému a podnikateľskému sektoru, odborníkom, študentom i politikom zaujímavé informácie, pohľady a námety na premýšľanie o otázkach občianskej angažovanosti a filantropie a sami sa podieľame na výskumných a osvetových aktivitách v tejto oblasti.

Hlavným nástrojom našej práce sú *otvorené grantové programy*. Ich dôležitým atribútom je otvorenosť, transparentnosť a prístupnosť.

Naším spolupracujúcim partnerom predovšetkým z nadačného a firemného prostredia pomáhame v prerozdeľovaní finančných prostriedkov najprehľadnejším spôsobom – otvorenými grantovými programami, ktoré majú jasne definované podmienky a požiadavky. Výsledky podpory sú verejne dostupné na internete a sú zasielané všetkým, ktorí sa zúčastnili výberu aj ďalším záujemcom, ktorí o tieto výsledky prejavia záujem.

Darcom – firmám alebo jednotlivcom, ktorí chcú darovať svoje financie, čas, energiu či schopnosti na pomoc ľuďom, ktorí to potrebujú, poradíme spôsob ako darovať. Pomôžeme im zorientovať sa v téme, ktorú chcú podporovať a navrhujeme aj spôsob, akým možno čo najúčinnnejšie pomôcť.

A. GRANTOVÉ PROGRAMY. Prostredníctvom grantových programov, ktoré realizujeme v spolupráci s našimi partnermi sa zameriavame na rozvoj týchto oblastí:

I. Rozvoj a podpora vzdelávania – podpora aktívnych a iniciatívnych učiteľov a učiteliek základných škôl, ktorí sú odhodlaní meniť prístupy k žiakom počas vyučovania, chcú učiť zaujímavo, tvorivo, invenčne, podpora stredoškolských študentov pri vytváraní ich samostatných projektov zameraných na rôzne témy, vďaka ktorým rozvíjajú svoje životné zručnosti alebo grantová pomoc študentom prekročiť obmedzenia svojej školy a vzdelávacieho systému a samostatne sa podieľať na formovaní svojho vzdelania a profilovaní sa vo svojom odbore. Pomáhame realizovať aj viacero štipendijných programov.

II. Rozvoj a ochrana kultúrnych hodnôt a voľnočasových aktivít – podpora voľnočasových aktivít založených na princípe „mladí mladým“, podpora kultúrnych podujatí, športových aktivít, neformálneho vzdelávania mladých ľudí a dobrovoľníckych aktivít v prospech komunity, *podpora národných kultúrnych pamiatok* – rekonštrukcie národných kultúrnych pamiatok na celom území Slovenska.

III. Podpora znevýhodnených skupín obyvateľstva. Napr. podpora smeruje k tomu, aby mohli študenti so zdravotným postihnutím študovať na strednej či vysokej škole podľa svojho výberu. Štipendium im pomáha odstraňovať bariéry, s ktorými sa denne stretávajú. *Voľnočasový program pre ľudí so zdravotným postihnutím*, vytvára pre ľudí s hendikepom rôzne možnosti trávenia voľného času alebo *Program zameraný na skvalitnenie života sociálne znevýhodnených* – v ktorom podporujeme modelové, inovatívne a progresívne prístupy smerujúce k zvyšovaniu kvality života ľudí so zdravotným postihnutím, obetiam domáceho násillia či inak sociálne znevýhodneným.

IV. Rozvoj a podpora regiónov. V tejto téme podporujeme cez rôzne grantové programy iniciatívnych občanov, ktorí vytvárajú projekty zamerané na zvyšovanie kvality života ľudí v jednotlivých regiónoch Slovenska. Základnou ideou programu je účasť ľudí, ktorí v danej lokalite bývajú alebo pracujú, ich ochota pomôcť pri premene verejného priestranstva svojou dobrovoľníckou prácou, materiálnou pomocou, myšlienkami, nápadmi

V. Oblasť charitatívnych a filantropických aktivít. Prostredníctvom ľudí, ktorí majú veľké srdce a otvorené oči pre potreby núdzných pomáhame ľuďom, nachádzajúcim sa v ťažkej životnej a sociálnej situácii. Inou alternatívou sú *Zamestnanecké grantové programy*. Sú určené pre zamestnancov našich firemných partnerov. Programy sa zameriavajú na podporu zamestnancov, ktorí sú aktívni vo svojej komunite, ktorí sa popri svojej práci venujú dobrovoľníckej činnosti a aktivitám v prospech verejnosti.

B. OSVETOVÁ, ROZVOJOVÁ A VÝSKUMNÁ ČINNOSŤ. V tejto oblasti sa venujeme aktívnemu zvyšovaniu povedomia o kultúre darcovstva na Slovensku i v zahraničí.

Osvetu v oblasti filantropie a občianskeho angažovania sa považujeme za kľúčovú pre naše poslanie. Snažíme sa k zamysleniu sa nad témou filantropie pritiahnúť aj mladých ľudí. Od r. 2006 udeľujeme Cenu za najlepšiu diplomovú prácu alebo ročníkovú prácu na tému filantropia – prostredníctvom ocenenia chceme oživiť pojem „filantropia“ medzi mladými ľuďmi a viesť ich k zamysleniu sa nad darcovstvom ako takým a jeho prínose pre život jednotlivcov aj spoločnosti. Súťaž je určená vysokoškolským študentom, ktorých oslovila myšlienka filantropie a rozhodli sa túto hodnotu hlbšie preskúmať v teoretickej či praktickej rovine. (prelink na

*<http://www.cpf.sk/sk/cena-za-najlepsiu-diplomovu-pracu/>). Výber z prác publikujeme každoročne v *Zborníku prác* (link*

<http://www.cpf.sk/files/File/zbornik-web.pdf>).

*Realizujeme aj vlastné výskumné aktivity so zameraním na občiansku spoločnosť a filantropiu. Považujeme za potrebné priebežne reflektovať dianie v týchto oblastiach a vytvárať priestor pre hlbšie zamyslenie sa nad otázkami filantropie, občianskej spoločnosti, neziskových organizácií. V r. 2008 sme vypracovali štúdiu *My a Oni alebo Spolu? Vplyv MNO na rozhodovacie procesy na Slovensku po r. 1989*. (link –*

*<http://www.cpf.sk/sk/projekt-my-a-oni-alebo-spolu/>). Ide o analýzu o stave spoločnosti a mimovládnych organizáciách, mapujúcich ich vývoj, roly či prínos. Práca sa pokúša na základe rozhovorov s predstaviteľmi MVO naratívnu formou zachytiť všetky podstatné momenty a zaujímavé motívy a pohľad na stav našej spoločnosti osemnásť rokov po nežnej revolúcii. Rovnaká štúdia bola zrealizovaná v Maďarsku, v Poľsku a v Čechách vďaka podpore Sasakawa Peace Foundation. V r. 2008 sme sa podieľali na projekte „*Efektívne súkromné darcovstvo*“ ktorého cieľom bolo podporiť dialóg medzi súkromnými darcami a neziskovými organizáciami a prispieť tak k lepšiemu porozumeniu toho, čo sa nazýva efektivita v darcovstve. Výsledné štúdie poukazujú na dobrú prax a skúsenosti v tejto oblasti ako aj identifikujú nové postupy v mobilizácii domácich súkromných zdrojov pre občiansku spoločnosť v krajinách, ktoré participovali na projekte – v Česku, Slovensku, Rumunsku a Bulharsku (link <http://www.cpf.sk/sk/projekt-efektivne-sukromne-darcovstvo/>).*

*V rámci výskumnej činnosti sa snažíme dopĺňať mozaíku informácií o problematike filantropie a občianskej spoločnosti na Slovensku chýbajú. *Spracúvame vybrané podklady a údaje o problematike organizovanej filantropie na Slovensku. Napr. V spolupráci s časopisom TREND od roku 2004 pripravujeme prehľad TOP 50-tich nadácií Slovenska*. (link <http://www.cpf.sk/sk/rebricek-najvacsih-nadacii-v-top-trend-2006/>).*

Vykonávame aj monitoring právneho a daňového rámca pre občiansku spoločnosť. Sledujeme vývoj v legislatíve týkajúcej sa občianskeho združovania ako aj daňového a celkového podporného prostredia pre občiansku

spoločnosť a reagujeme na vzniknuté návrhy formou účasti v pracovných skupinách, verejným pôsobením (články) či občianskym organizovaním.

*Popri teoretických aktivitách sa venujeme aj praktickej podpore darcovstva – Projekt Ludia ľudom.sk – predstavuje univerzálny priestor na internete, určený darcom i príjmateľom podpory, cez ktorý je možné podporovať širokú paletu verejnoprospešných výziev a prepájať darcov s príjemcami. Projekt realizujeme v spolupráci so spoločnosťou SK-NIC a.s. a s viacerými ďalšími partnermi, ako aj vďaka podpore Nadácie otvorenej spoločnosti – OSF. Najnovší projekt v oblasti praktickej podpory je projekt *Easy Giving* – Projekt podpory individuálneho darcovstva, ktorého cieľom je odstraňovať bariéry pre pravidelné darcovstvo jednotlivcov a tak umožniť MVO efektívnejšie a ľahšie osloviť verejnosť so žiadosťou o podporu svojej činnosti.*

Situácia v oblasti darcovstva na Slovensku

Bežne sa pod darcovstvom rozumie darcovstvo peňazí. To je aj jeden z indikátorov mnohých prieskumov, ktoré skúmajú a porovnávajú darcovstvo u nás i vo svete. Na Slovensku sa tento indikátor pohybuje od r. 2004 na úrovni cca 40 %. Tolko respondentov odpovedá kladne na otázku či podporili nejakú organizáciu, inštitúciu, neziskovku, obec, iniciatívu alebo jednotlivca v priebehu posledných 12 mesiacov. Zaujímavé je, že sa toto percento za posledných 10 rokov v prieskumoch spoločnosti Focus výrazne nezmenilo, čo znamená, že ani finančná a ekonomická kríza, ktorá po r. 2008 zasiahla aj Slovensko sa na darcovskom rozhodovaní výraznejšie neodrazila. To je do istej miery potvrdením tézy, že rozhodnutie o darovaní nemusí priamo súvisieť s objektívnym bohatstvom. Kríza sa samozrejme odrazila na objeme poskytnutých prostriedkov.

Ďalším nepriamym ukazovateľom individuálneho darcovstva môže slúžiť sledovanie vývoja v oblasti verejných zbierok.

Fórum donorov na základe údajov z registra verejných zbierok uvádza, že v rokoch 2000 – 2008 sa na Slovensku realizovalo celkovo 950 verejných zbierok, pričom v roku 2006 to bolo 61, v nasledujúcom roku 83 a v roku 2008 to bolo 91 verejných zbierok. O úspešnosti niektorých aktuálnych zbierok informuje Tabuľka č. 1:

Tabuľka č. 1: **Prehľad vybraných verejných zbierok za r. 2011 – 2012**

Prehľad vybraných verejných zbierok (obdobie 2011 – 2012)				
Por.	Názov zbierky	Organizácia – plný názov	Dátum	Suma
1.	Deň narcisov	Liga proti rakovine	4/2012	1 005 159,66 €
2.	Dobrá novina	eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí	2011/2012	910 750,77 €
3.	Srdce pre deti	Nový čas – Nadácia Pontis	12/2011	849 956,39 €
4.	Hodina deťom	Nadácia pre deti Slovenska	3/2012	259 656,53 €
5.	Boj proti hladu	Národné združenie Spolkov kresťanskej lásky sv. Vincenta de Paul na Slovensku	2011	253 663,54 €
6.	Tehlička pre Južný Sudán	Slovak Activity Volunteer International Organization	2012	108 049,06 €
7.	Týždeň modrého gombíka	Slovenský výbor pre UNICEF	5/2012	97 538,83 €
8.	Biela pastelka	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska	9/2011	93 618,67 €
9.	Dni nezábudiek	Liga za duševné zdravie SR	10/2011	78 374,64 €
10.	Deň belasého motýľa	Organizácia muskulárných dystrofikov v SR	2011	37 142,75 €
11.	1. deň úsmevu	Úsmev ako dar	5/2012	23 301,56 €
12.	Konto bariéry	Detský fond Slovenskej republiky	2011	20 492,30 €

Zdroj: Centrum pre filantropiu n.o. 9/2012

Súčasťou darcovskej scény je aj *inštitucionalizovaná filantropia* – čiže nadácie. Podľa Centra pre filantropiu v roku 2010 poskytlo na Slovensku 404 nadácií *dary a granty v hodnote 32,8 milióna eur*, čo bolo o 2,2 milióna viac ako v predchádzajúcom roku. Štyridsaťjeden najväčších grantových nadácií prerozdeleno až 91 % celkovej sumy poskytnutej na verejnoprospešné aktivity či ako pomoc v núdzi. Nadácie financujú svoju činnosť z 2 % asignácie daní fyzických a právnických osôb (14,1 milióna eur), od súkromných spoločností, od individuálnych darcov väčšinou z verejných zbierok, od zahraničných darcov – nadácií, alebo aj dotácií z verejných zdrojov, predovšetkým z Úradu vlády SR; v menšej miere z výnosov získaných vlastnou činnosťou.

Nadácie na Slovensku v roku 2010 vlastnili aktíva v hodnote 66,4 milióna eur. Jednou zo základných nadačných činností je poskytovanie grantov na realizáciu verejnoprospešných účelov. Väčšina nadácií poskytuje granty v podobe otvorených grantových programov, do ktorých sa môže prihlásiť každý, kto spĺňa kritériá podpory. Dôležitou súčasťou nadačného sektora sú firemné nadácie, ktorých počet začal rásť po etablovaní sa mechanizmu 2% asignácie. V súčasnosti je ich už vyše 80.

Popri verejných zbierkach, ktoré často získavajú zdroje tvárou v tvár a v hotovosti v posledných rokoch individuálnych darcov oslovujú aj nové nástroje využívajúce SMS (darcovská SMS) internet (www.dakujeme.sk, www.dobrakrajina.sk, www.ludialudom.sk.), či ATM (bankomaty) ako nástrojov platby.

K tomu, aby filantropia získala všeobecnú úctu a rešpekt širokej verejnosti je nevyhnutné, aby darcovia mali dôveru v neziskové organizácie a projekty, na ktoré prispievajú. Na Slovensku si väčšina ľudí ešte neuvedomuje, že tak výber organizácie či projektu, ktorý podporia, ako aj kontrola využitia ich príspevku, je plne v ich rukách. Stav rozvoja individuálneho darcovstva sa u nás nachádza vo fáze tzv. dôvery, individuálni darcovia si ešte veľmi neuvedomujú svoje práva a chovajú sa prevažne reaktívne, t. j. reagujú na žiadosti organizácií a jednotlivcov o podporu, z ktorých si následne vyberajú.

Časť darcovstva jednotlivcov býva skrytá pred zrakom médií, pretože na rozdiel od darcovstva firiem sa uskutočňuje bez podpory marketingových a komunikačných oddelení. V budúcnosti možno očakávať zvýšenie úsilia zameraného na oslovovanie menších či väčších individuálnych darcov a takisto aj zvýšenie ich podielu na celkovom súkromnom darcovstve v SR.

Pre úplnejšiu kvantitatívnu predstavu v oblasti darcovstva nám chýbajú dáta zásadnejšej a výpovednejšej povahy, ktoré sú vo väčšine ostatných krajín získavané z daňovej správy, nakoľko darcovstvo je vo väčšine okolitých i vzdialenejších krajín daňovo registrované a teda reportované a do tejto miery aj kvantifikovateľné.

Na Slovensku sa dary z pohľadu darcov – fyzických či právnických osôb na úrovni štátu (Daňová správa, Štatistický úrad) neevidujú, keďže nepredstavujú odpočítateľnú položku pri dani z príjmov, preto sa dá o darcovstve hovoriť len približne na základe:

- a) štatistického vykazovania neziskových organizácií z hľadiska štruktúry ich príjmov
- b) trendoch v oblasti zbierkovej činnosti na základe údajov z registra verejných zbierok, ktorý vedie Ministerstvo vnútra, ktoré napovedajú čo to o ochote verejnosti prispievať
- c) self-reportingu zo strany právnických osôb o poskytnutých daroch na verejnoprospešné účely (napr. cena Top filantrop, ktorú vyhlasuje každoročne Fórum donorov)
- d) na základe vývoja v oblasti poskytovania 2% z dane, pričom nejde o dar v zmysle darovania súkromných finančných prostriedkov, ale naznačuje čo to o záujme daňovníkov o podporu verejnoprospešných účelov.
- e) vývoj ukazovateľov medzi nadáciami (a žiadalo by sa dodať i medzi neziskovými organizáciami, neinvestičnými fondami i občianskymi združeniami) ako prijímateľmi i poskytovateľmi darov.

Ani jeden z týchto nepriamych indikátorov nepodá celkový obraz, len nepriamo naznačuje, aké sú trendy v tejto oblasti avšak vždy len v istom výseku reality.

Centrum pre filantropiu n.o. vytvára aj príležitosti pre spoluprácu so študentami a hľadá možnosti spolupráce s akademickým prostredím.

Jedným z príkladov je súťaž o najlepšiu absolventskú prácu o filantropii je určená slovenským a českým študentom. Predkladatelia sa môžu do súťaže prihlásiť s prácou, ktorá sa zaoberá problematikou filantropie, charity a dobrovoľníctva, ich koreňov, vývojom a rolou v súčasnosti i v dejinách, pričom sa môže dotýkať rôznych aspektov tohto fenoménu napr. filozofických, psychologických, sociálnych, vzťahom a roly altruistického správania filantropie voči štátu, spoločnosti, trhu či jednotlivcovi a pod.

Študentom spoločenských a humanitných odborov ponúkame tiež možnosť absolvovať v Centre pre filantropiu odbornú stáž. Stážistov zapájame do našej výskumnej a publikačnej činnosti v oblasti darcovstva a tretieho sektora. V súčasnosti spolupracujeme s Fakultou sociálnych a ekonomických vied UK a veľmi radi nadviážeme spoluprácu aj s ďalšími.

Boris Strečanský